

Rozhovor s Huseyinem Ozorencikem

PŘIJĎ, PŘIJĎ, AŤ JSI KDOKOLI

Pavel Hošek

Huseyin Ozorencik se narodil roku 1980 v Turecku, do České republiky přišel v roce 2002 studovat ekonomické teorie na Univerzitě Karlově. O tři roky později založil s několika přáteli občanské sdružení Mozaiky, které působí v duchu Gülenova hnutí. V současné době je jeho předsedou. Pracuje jako manažer v chemické firmě, je ženatý a má dceru.

Můžete prosím krátce představit Gülenovo hnutí?

Název hnutí odkazuje ke jménu Fethullaha Gülena, tureckého myslitele a kazatele. Narodil se v roce 1941 v malé vesnici poblíž Erzurumu, celý život působil jako imám v různých oblastech Turecka, v rámci své kazatelské činnosti publikoval desítky knih, článků a kázání, dnes žije ve Spojených státech. Jádrem jeho myšlenek je potřeba neustálého prohlubování vlastní spirituality a poznávání skutečných zdrojů náboženství v osobním životě a bezvýhradná potřeba dialogu a lidí s různými názory, náboženstvími či kulturami v životě společenském. – O Gülenově hnutí mluvíme přes-

to, že sám Fethullah Gülen nepovažuje toto označení za vhodné, protože jej příliš staví do popředí. Navrhuje, abychom používali označení, které není do češtiny snadné přeložit, ale znamená něco jako hnutí dobrých duší.

Počátky hnutí jsou v Turecku 70. let (v té době převážně sekularistickém), kdy v rámci nábožensky orientovaných komunit vznikla iniciativa, jejímž cílem bylo zlepšení a rozšíření lokálního vzdělávání. Tato iniciativa narost-

la v mezinárodní hnutí, které se zasazuje o kvalitní a bezpečné vzdělávání napříč kulturami a o mezikulturní a mezináboženský dialog. Dnes už globální hnutí zahrnuje několik milionů studentů, učitelů, intelektuálů, ale i například drobných podnikatelů, které myšlenky Fethullaha Gülena inspirovaly k tomu, aby bez nároku na odměnu věnovali své síly transformaci jeho vize ve skutečnost. V roce 2013 Gülena zařadil časopis Time mezi 100 nejvlivnějších intelektuálů světa.

Jaké jsou hlavní aktivity, cíle a hodnoty hnutí?

Na to, jaké jsou cíle hnutí, odpovídal mnohokrát sám Fethullah Gülen. Jednou řekl: „Ve službě Bohu nechceme nic jiného než sdílet s ostatními naše historické dědictví a ve světě, kde se prolévá krev, vytvářet ostrovy míru.“

Mezi hlavní hodnoty, kolem nichž se činnost hnutí soustřeďuje, patří upřímná víra, láska k člověku, přijímání každého takového, jaký je, a víra v rovnost lidí, jednota srdce a rozumu a vyváženost myšlenek a činů, služba druhým bez očekávání odměny nebo odmítnutí jakéhokoli násilí.

Huseyin Ozorencik.

⇒ *Dokončení z předchozích stran.*

Poznámky

- 1 Termín „globální imám“ použila Suzy Hansen: „The Global Imam.“ In: *New Republic* November 10, 2010 (dostupné na <http://www.newrepublic.com/article/world/magazine/79062/global-turkey-imam-fethullah-gulen>). V angličtině a turečtině už dnes existuje velké množství knih o Gülenovom spoločenstve, počnúc apogetickými dielami cez seriózne monografie až po hyperkritické žľovito ladené práce. Pre potreby tejto state poslúžila hlavne spisba, ktorá vyhovuje akademickým štandardom objektivnosti a kritického odstupu.
- 2 Podrobnosti v Gabriel Pirický: *Islám v Turecku: Fethullah Gülen a Nurcuovia* (Tmava: UCM, 2004), v turečtině Ali Bulaç: *Din-Kent ve Cemaat: Fethullah Gülen Örneği* (Istanbul: Ufuk Kitap, 2008). K Nursimu vid' Ibrahim M. Abu-Rabi' (ed.): *Islam at the Crossroads: On the Life and Thought of Bediuzzaman Said Nursi* (Albany: State University of New York Press, 2003).
- 3 Gülen napísal niekoľko desiatok kníh (podrobný zoznam je k dispozícii napríklad na stránke: en.fgulen.com/gulens-works). Ide hlavne o komentáre Koránu, eseje k náboženským a morálnym problémom, kázne a poéziu. Česká sekcia hnutia *Mozaiky o. s.* Platform Dialog vydala knihu Jill Carrolllová: *Dialog civilizací. Gülenovy islámské ideály a humanistický diskurs* (New Jersey: Tughra Books, 2010). Pozri tiež Luboš Kropáček: *Súfismus. Dějiny islámské mystiky* (Praha: Vyšehrad, 2008), s. 310, 313.
- 4 Cihan Tuğalová označila proces islamizácie verejného života a zvyšovanie podielu veriacich muslimov na riadení tureckých inštitúcií za „pasívnu revolúciu“, ktorej významnou súčasťou je aj Gülenovo hnutie. Vid' Cihan Tuğal: *Passive Revolution: Absorbing the Islamic Challenge to Capitalism* (Stanford: Stanford University Press, 2009). Pozri tiež Patrick Haenni: *L'islam de marché*. (Paris: Seuil, 2005).
- 5 Jenny White: *Islamist Mobilization in Turkey: A Study in Vernacular Politics* (Seattle: University of Washington Press, 2002).
- 6 Blížšie Joshua D. Hendrick: *Gülen: The Ambiguous Politics of Market Islam in Turkey and the World* (New York: New York University Press, 2013), s. 69–70.
- 7 Bekim Agai: *Zwischen Netzwerk und Diskurs – Das Bildungsnetzwerk um Fethullah Gülen (geb. 1938): Die flexible Umsetzung modernen islamischen Gedankenguts* (Hamburg: EB Verlag, 2004).
- 8 Vid' M. Hakan Yavuz: *Toward an Islamic Enlightenment: The Gülen Movement* (Oxford: Oxford University Press, 2013), s. 200. Pozri aj M. Hakan Yavuz, John L. Esposito (eds.): *Turkish Islam and the Secular State: The Gülen Movement* (Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2003).
- 9 Hendrick: *Gülen...* s. 8.
- 10 Erdoğan paradoxne akoby prebral argumenty tvrdých kritikov Gülena, ktorých predtým za jeho vlády uväznil. Ide tu predovšetkým o novinára Ahmeta Şika, autora knihy *İmanın Ordusu* (Imámová armáda, imámom sa tu myslí Gülen) a bývalého prominentného policajného šéfa Hanefiho Avcıho, ktorý v roku 2010 vydal bestseller *Haliçte Yaşayan Simonlar: Dün Devlet Bugün Cemaat* („Zasvätení“ usadlíci v Haliçi: včera štát, dnes náboženské spoločenstvo). O politickom procese s Fethullahom Gülenom, ktorý v Turecku prebiehal už v rokoch 2000–2008 a skončil sa v Gülenov prospech, vid' James C. Harrington: *Wrestling with a Free Speech, Religious Freedom, and Democracy in Turkey: The Po-*

litical Trials and Times of Fethullah Gülen (Plymouth, UK: University Press of America, 2011).

The Gülen Community: Islamic Ethics, Spirit of Enterprise and the 'Golden Generation'

The spiritual, economic and educational network around the Turkish Islamic scholar and preacher Fethullah Gülen is a well-known phenomenon visible via educational programs, business activities or media presence not only in native Turkey, but also throughout the world. After the triple victory of the Justice and Development Party in general elections since 2002 the sociopolitical atmosphere in Turkey bolstered more rationalist Muslim communities including the Gülen (Hizmet) movement that uses pragmatic and nonconfrontational methods on a large scale. This article examines various activities of the movement including its socio-political dimension. The community forged a closer alliance with Erdoğan's government becoming an important source of political and economic support both in Turkey and abroad, but in 2013 this mutual support came to end. Moreover, the movement was accused of attempts to set up a "parallel structure" within the Turkish state in order to overthrow Erdoğan's legal government which is ever since engaged in an open confrontation with the Gülen community.

PhDr. **Gabriel Pirický**, M.A., Ph.D. (*1965) je turkológ a arabista, pracuje ako samostatný vedecký pracovník Ústavu orientalistiky Slovenskej akadémie vied a vysokoškolský pedagóg na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Hnutí je činné ve třech hlavních oblastech, vzdělávání, mezikulturním a mezináboženském dialogu a humanitární pomoci. Nejviditelnější je asi síť škol, ale i dalších vzdělávacích institucí, které existují ve více než 160 zemích světa. Fethullah Gülen podporuje jejich vznik, ale nemá žádnou přímou vazbu na jejich činnost. Jde o školy, které nepropagují žádné náboženství ani jiný světonázor, mají poskytovat příležitost dětem se bezpečně, kvalitně a moderně vzdělávat, a to dětem bez ohledu na zázemí, ze kterého pocházejí. Školy například v oblastech postižených konflikty, jako je Afghánistán, severní Irák nebo Bosna a Hercegovina, zakládají dobrovolníci z hnutí v souladu s místními zákony.

Během svého působení v Turecku byl Fethullah Gülen čestným předsedou Nadace novinářů a spisovatelů, která založila tradici setkání, například během postního měsíce ramadán, jejichž cílem je rozvoj mezináboženského a mezikulturního dialogu. Tyto aktivity mají dnes už zcela globální rozměr.

Třetí oblastí je oblast humanitární pomoci. Tu zastřešuje organizace *Kimse yok mu?* (česky tento název znamená něco jako *Kde jste kdo?*). Shromažďuje od dobrovolných dárců materiální pomoc a předává ji potřebným, a to bez ohledu na to, z jaké kultury příjemci pomoci pocházejí nebo k jakému náboženství se hlásí. Pomoc distribuují dobrovolníci od Chile po Pákistán, od Súdánu po Aceh.

Proč je jedním z hlavních důrazů Gülenova hnutí rozvoj školství a vzdělanosti?

Důraz na rozvoj vzdělanosti vychází z Gülenova přesvědčení, že největším problémem lidstva je vlastně sám člověk. I za všemi krizemi, za vším násilím, které dnes sledujeme, je člověk. To ale zároveň znamená, že problémy je možné odstranit, dokážeme-li člověka orientovat tak, aby východiskem jeho činů bylo jeho svědomí. Klíč k této nové orientaci leží podle Fethullaha Gülena ve vzdělání, díky němuž lépe pozná svět i sebe samotného. Bude-li dostupné, bezpečné a kvalitní, může v důsledku zajistit to, aby lidé různých názorů, lidé z různých kultur dokázali žít společně bez konfliktů. Jill Carrollová, která se Gülenovým hnutím zabývala, napsala ve své knize *Dialog civilizací*, že „lidstvo dodnes dosáhlo mnohého, jeden cíl však stále stojí před ním – naučit se žít společně v míru. Bez

Prof. Luboš Kropáček, Huseyin Ozorencik a prof. Tomáš Halík na mezináboženském setkání, pořádaném sdružením Mozaiky – Platform Dialog.

jeho naplnění nebudou dosavadní úspěchy k ničemu“.

Jaký je vztah Gülenova hnutí k islámské duchovní tradici?

Specifické chápání spirituality, které se také inspiruje prací Fethullaha Gülena, je významnou součástí života těch, kteří se k hnutí přidali. Gülen je původně především kazatel a náboženský myslitel a tento směr je v jeho práci přítomen od samotného počátku. Jeho nejvýznamnější prací v této oblasti je spirituální deník, jehož název můžeme do češtiny přeložit jako *Smaragdové vrcholky srdce*.

Ústředním východiskem jeho duchovní cesty je dokonalé poznání původních zdrojů islámu, především Koránu a života proroka Muhammada, ať mu Bůh zehná a dá mu mír. Z nich v jeho chápání vyplývá mimo jiné i potřeba dialogu a poklidného soužití se společenstvími mimo islám. Stejně důležitá je výzva k neustálému prohlubování vlastní spirituality, zvyšování etické úrovně každého jednotlivce. Gülenovo pojetí víry bývá často srovnáváno se sufismem, to ale platí jen částečně. Spíše pasivní a dovnitř obrácená spiritualita a asketismus súfijských šajchů je u něj nahrazena činností každého jednotlivce v rámci společenosti, kterou inspiruje Korán a sunna.

Fethullah Gülen navazuje na odkaz básníka a mystika Rúmiho. V čem spočívá návaznost Gülenova hnutí na tohoto středověkého myslitele?

Ano, a nejen na něj. V jeho práci můžeme najít odkazy k mnoha islámským myslitelům, především Saídu Nursímu, ale také Abú Hanífovi, Ghazálímu, Imámu Rabbánímu nebo dalšímu básníkovi, který žil na území dnešního Turecka, Yunusu Emremu. Z Rúmiho díla cituje Gülen často verš „přijď, přijď, ať jsi kdokoli“. Chápe jej jako univerzální výzvu k lidskosti, která nerozlišuje mezi národy, rasami, nábožen-

stvími. O osm století později Gülen tento verš aktualizuje o přímou výzvu k toleranci a dialogu, které jsou cestou k řešení společných problémů lidstva, jako by říkal, „ať jsi, kdo jsi, přijdu za tebou“.

O Gülenovi a jeho působení se říká, že je to „úsměv na tváři islámu“. Můžete to, prosím, vysvětlit?

Tohle označení může odkazovat k významu Gülenova příjmení, to v turečtině skutečně znamená usměvavý. Zároveň jde ale o to, že chápe islám, na jehož tvář podle mne úsměv patří, tak, jak jej žil prorok Muhammad, ať mu Bůh zehná a dá mu mír, jak je vyložen v Koránu a jak nás jej Bůh učí. Myslím, že proto právě u něj mnoho lidí nalézá to, co hledají.

Fethullah Gülen nedávno uveřejnil zásadní prohlášení týkající se aktivit a cílů islámského státu. Můžete k tomu něco říci na vysvětlenou?

Dnes jsme opět svědky toho, jak určité skupiny lidí konají ve jménu islámu činy, které s islámem nemají nic společného. Včera to byla Al-Káida, potom třeba hnutí Boko Haram, dnes takzvaný Islámský stát. To, čeho se dopouštějí, je terorismus a terorismus nemá v islámu místo. Prorok vyzýval vždy v první řadě ke smíru a soucitu, nikdy neválel, když to nebylo bezvýhradně nutné, a co je ještě zajímavější, nikdy sám nepoužil meč, který při sobě musel v bitvě mít. Choval-li se prorok islámu takto, není přijatelné, aby někdo někomu svévolně vyhlásil válku a označil ji za džihád. Po útocih 11. září Fethullah Gülen mnohokrát jasně zopakoval, že muslim nemůže být teroristou a terorista nemůže být muslimem, tyto pojmy se vylučují. Myslím, že jeho prohlášení týkající se skupiny ISIS vychází ze stejné perspektivy, jeho pohled se nezměnil, protože se změnit nemohl. Prohlášení najdete na stránkách www.platform-dialog.cz.

Jak jste se s tímto hnutím osobně seznámil?

Myslím, že s Gülenovým hnutím jsem se setkal poprvé ještě na základní škole díky starším spolužákům, ale intenzivně jsem se s ním sblížil v posledních letech na gymnáziu. Díky podpoře, kterou mi jeho členové poskytli, jsem se úspěšně připravil na studium na univerzitě, a měl jsem samozřej-

⇒ *Dokončení rozhovoru je na další straně dole v rámečku.*

STUDIE RADIKALIZACE MUSLIMŮ V BRITÁNII

Podle odhadů odjelo do Sýrie a Iráku bojovat asi 500 Britů. Na univerzitě Queen Mary University of London proto vznikla studie, která má ukázat, v jakých částech muslimské komunity k radikalizaci dochází.

Ze závěrů vyplývá, že náchylnější k přijetí extrémistických postojů nejsou přistěhovalci, ale ti, jejichž rodiny v Británii žijí již po generace. Kamaldeep Bhui, profesor kulturní psychologie na zmíněné univerzitě, to vysvětluje tak, že čerství imigranti jsou chudší, musejí se starat především o obživu a v živé paměti mají problémy, které je vyhnaly z jejich vlasti. Radikalizace se týká především dobře zajištěných a vzdělanějších příslušníků středních vrstev, kteří jsou nespokojeni, trpí depresemi a jsou sociálně izolováni. K radikalizaci jsou stejně náchylní muži i ženy. V řadách Islámského státu údajně bojuje asi 60 žen ze Spojeného království, obvykle ve věku od 16 do 24 let.

Obecně je britských muslimů, kteří sympatizují s terorismem málo: 2,5%. Jen 1,5% projevuje sympatie s nejextrémnějšími podobami násilí a terorismu. Bhui považuje za nešťastné odebírat těm mladým Britům, kteří odcházejí do Sýrie a Iráku, občanství: „Můj osobní názor je, že by to byla tragédie, protože je kriminalizujete. Některým těmto dětem je 15 až 18 let, jsou mladí a bez zkušeností. Policie ve Walesu se k tomu postavila jinak a nechce je kriminalizovat. Velmi rád bych s nimi spolupracoval.“

MORMONI SE OTEVŘENĚJI VYJADŘUJÍ O SVÉ HISTORII

Na oficiálních internetových stránkách Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů byla v říjnu publikována esej, v níž se pojednává o polygammním manželství jejího zakladatele Josepha Smithe (1805–1844). Jedná se o další z článků z posledních let, v nichž se mormonští historici stavějí otevřeněji ke kontroverzním momentům své historie. Ačkoliv se pro mormonské historiky nejedná o nové téma, emeritní profesor sociologie náboženství Armand Mauss z Washingtonské státní univerzity, sám člen mormonské církve, texty označuje za „pozoruhodně odhalující články pokračující v nové transparentní filosofii historiografie“ mormonské církve. Publikovaná esej navazuje na článek, v němž se otevřenější způsobem psalo o široce rozšířené praxi „plurálního manželství“ mezi mormony. Podle Mausse je obsah těchto článků překvapením pro řadové členy církve, kteří o těchto faktech buď nevěděli, nebo jim byly prezentovány jako produkt proti-

Helen Mar Kimballová.

mormonské propagandy. Zmíněno je manželství se čtrnáctiletou Helen Mar Kimballovou i ta, která uzavřel s ženami jiných mužů. Autoři eseje přitom zdůrazňují, že v tomto případě šlo o manželství uzavřená „pro věčnost“ a nezahrnující intimní styk.

POKLES VĚŘÍCÍCH VE VELKÉ BRITÁNII

Poslední analýza britské religiozity *British Religion in Numbers*, vycházející z dat pravidelného průzkumu *British Election Study*, ukázala pokračující pokles těch, kteří se hlásí k nějakému náboženství. Studie se provádí od roku 1963. Tehdy se ke kategorii „bez vyznání“ přihlásilo 3,2% respondentů, nyní se s ní identifikuje 44,7% Britů. Z výzkumu vyplývá také stárnutí věřící populace: ve věkové kategorii 18–25 let se k „bez vyznání“ přihlásily téměř dvě třetiny dotázaných. Pokles se týká zvláště tradičních protestantských církví: anglikánů a metodistů. Oproti 64,5% věřících v anglikánské církvi jich je nyní pouze 31,1%. Průměrný věk anglikánů je téměř 54 let. Pokud by pokles pokračoval stejným tempem, na konci století by tyto denominace ve Spojeném království neexistovaly.

Naopak římskokatolická církev zaznamenává mírný nárůst: z 8,6% na současných 9,1%. Výrazně pak roste cifra v kolonce „jiné víry“: z 0,6 na 7,5. Profesor David Voas, jeden z vedoucích projektu *British Religion in Numbers*, vysvětluje, že nárůst není důsledkem ani tak úspěšné misie, jako spíše demografickým změnám způsobenými imigrací. To platí i v případě římskokatolické církve, ale připouští i důsledek úspěšného vedení londýnské diecéze. Naopak pokles není způsoben masovými odchody věřících, ale neschopností církvi udržet si mladou generaci. Voas se přesto nedomnívá, že by měl pokles pokračovat stejným tempem: „Pokles se může zpomalit, když jsou čísla menší,“ a pak dosáhne určitého dna. Místo lineárního poklesu bude mít křivka spíše tvar „S“, předpovídá. Nezbytné však je, aby církve našly způsob, jak udržet mladé, dodává Voas.

⇒ *Dokončení z předchozích stran.*

mě možnost blíže poznat myšlenky Fethullaha Gülena. Četl jsem jeho knihy a poslouchal kázání...

Můžete představit aktivity stoupců Gülenova hnutí v České republice?

Jak víte, působím v pražské neziskové organizaci, která se jmenuje Mozaiky o. s. Platform. Založili jsme ji v roce 2005 a věnujeme se především mezináboženskému a mezikulturnímu dialogu. Snažíme se zprostředkovat setkání lidí různých náboženství a kultur, pořádali jsme několik kon-

ferencí, seminářů a panelů. Aby se mohli lidé poznat i na osobní bázi, pořádáme pravidelně třeba večere, čajová odpoledne, ale i delší poznávací cesty, například po Turecku.

Snažíme se zapojit i do projektů, které souvisejí se společenskou odpovědností, navštívili jsme několikrát domovy seniorů a dětské domovy. Protože žijeme v této společnosti, cítíme, že bychom se měli podílet i na řešení jejich problémů.

Můžete čtenářům doporučit nějakou literaturu v českém jazyce?

V češtině je dostupná například kniha

Vstříc globální civilizaci lásky a tolerance, která obsahuje texty Fethullaha Gülena, nebo práce Jill Carrollové *Dialog civilizací, Gülenovy islámské ideály a humanistický diskurz*, která Gülenovu práci srovnává s několika dalšími mysliteli. Obě zájemcům rádi poskytneme. Mnoho informací v angličtině je možné získat na stránkách www.fgulen.com nebo www.hizmet-movement.com.

Doc. Pavel Hošek, Th. D. (*1973) je vedoucím katedry religionistiky Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.